

This is an Open Access document downloaded from ORCA, Cardiff University's institutional repository:<https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/89010/>

This is the author's version of a work that was submitted to / accepted for publication.

Citation for final published version:

Rhys, Mirain 2018. Y Gymraeg yn y Cyfnod Sylfaen (Welsh in the Foundation Phase). Gwerddon 26 , pp. 39-68.

Publishers page: <http://www.gwerddon.cymru/en/editions/issue26/arti...>

Please note:

Changes made as a result of publishing processes such as copy-editing, formatting and page numbers may not be reflected in this version. For the definitive version of this publication, please refer to the published source. You are advised to consult the publisher's version if you wish to cite this paper.

This version is being made available in accordance with publisher policies. See <http://orca.cf.ac.uk/policies.html> for usage policies. Copyright and moral rights for publications made available in ORCA are retained by the copyright holders.

Y Gymraeg yn y Cyfnod Sylfaen

Dr Mirain Rhys

Sefydliad Ymchwil Gymdeithasol ac Economaidd, Data a Dulliau Cymru /

Wales Institute of Social & Economic Research, Data & Methods (WISERD)

Cyflwyniad

Oherwydd datganoli 1999, a phwerau newydd Cymru, fe ddrafftwyd dogfen gan Gynulliad Cymru ar gyfer eu gweledigaeth i'r byd addysg dros y ddegawd oedd i ddod; 'Y Wlad sy'n Dysgu' (NAfW, 2001). Roedd Jane Davidson, y gweinidog dros addysg a dysgu gydol oes ar y pryd am i Gymru adeiladu sylfeini cryfach ar gyfer dysgu mewn ysgolion cynradd a rhoi cyfle teg i bob plentyn lwyddo. Roedd angen codi lefel sgiliau, a safonau llythrennedd a rhifedd yn ogystal â chefnogi iechyd a lles a hyrwyddo traddodiadau ac iaith Cymru (Maynard & Chicken, 2010). Roedd trafodaethau helaeth ynglŷn â sut i integreiddio nifer o syniadau ynglŷn â sut i ddatblygu cwricwlwm o'r fath, ac fe gafwyd dogfen i blethu'r holl gynlluniau at ei gilydd yn 2003 oedd yn pwysleisio diffygion o fewn addysg y blynyddoedd cynnar (NAfW, 2003). Bwriad y cwricwlwm newydd felly oedd: codi cyrhaeddiad plant, gwella eu hagwedd tuag at ddysgu, sicrhau bod eu hanghenion datblygiadol yn cael eu cyrraedd, sicrhau eu bod yn gallu parhau i ddysgu fel oedolion a'u helpu i ddod yn ddinasyddion actif o fewn eu cymunedau (NAfW, 2003).

Fe beilotwyd y cwricwlwm newydd; Y Cyfnod Sylfaen (CS) mewn 42 o ysgolion cynradd ar draws Cymru nol yn 2003, ac fe ddaeth yn gwricwlwm statudol i bob ysgol a lleoliad nas-cynhelir o 2008 ymlaen. Mae'r CS yn ymadawiad radical o ddull mwy ffurfiol, sy'n seiliedig ar gymhwysedd i addysg gynnar plant oedd yn aml yn cael ei gysylltu â'r Cwricwlwm Cenedlaethol fel yr oedd yn bodoli gynt. Mae nifer o theorïau yn ymwneud a datblygiad plant ac addysg yn tanategu'r CS (Maynard *et al.*, 2012) gyda'r rhan fwyaf o ddogfennaeth Llywodraeth Cymru yn dilyn fframwaith datblygiadol (NAEYC, 2009). Wrth ystyried tystiolaeth o raglenni blynyddoedd cynnar llwyddiannus yn Sgandinafia, Reggio Emilia (yr Eidal) a Seland Newydd (Te Whāriki), gwelwn fod mabwysiadu cwricwlwm sy'n orffurfiol cyn bod plant yn saith mlwydd oed yn gallu golygu safonau cyrhaeddiad is yn y tymor hir

(Maynard *et al.*, 2012). Mae'r CS yn hyrwyddo dull o ddysgu drwy brofiadau ar gyfer plant 3-7 mlwydd oed sy'n seiliedig ar syniadaeth ryngwladol ynglŷn ag addysg blynyddoedd cynnar. Mae'n pwysleisio pa mor bwysig yw cael y plentyn fel canolbwynt i'r addysgu, yn ogystal ag ystyried eu lles wrth greu gweithgareddau. Nod y CS yw darparu cydbwysedd o weithgareddau sy'n cael eu harwain neu eu cychwyn gan oedolion a phlant, sy'n digwydd mewn amgylchedd cynhyrffiol; boed hynny tu fewn neu du allan i'r dosbarth.

Er hyn, nid yw'r CS yn bolisi syml gyda rhestr benodol o amcanion sy'n dangos sut mae'r cwricwlwm wedi newid o'r hen drefn (Cyfnod Allweddol 1), na chwaith yn rhoi amcanion clir i ymarferwyr ynglŷn â sut mae'r cwricwlwm newydd yn cael ei wahaniaethu o elfennau 'rheolaeth' y cwricwlwm blaenorol (Maynard *et al.*, 2012). Mae angen bod yn ofalus felly ynglŷn â sut mae'r CS wedi cael ei roi ar waith yn ysgolion a lleoliadau Cymru - rhywbeth fydd o dan sylw mewn perthnasedd i ddatblygiad yr iaith Gymraeg yn y papur hwn.

Fel rhan o'r cwricwlwm newydd, mae 'datblygu'r Gymraeg' yn un maes dysgu ynddo'i hyn. Mae pedagogeg y CS yn cael ei amlinellu mewn saith maes dysgu (chwech ar gyfer ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg gan nad yw'r maes dysgu 'datblygu'r Gymraeg' yn berthnasol). Mae'r ddogfennaeth swyddogol wedi cael ei ddylanwadu gan ymchwil rhyngwladol (Carr & May, 2008) sy'n adnabod pwysigrwydd datblygu dwyieithrwydd a dealltwriaeth aml-ddiwylliedig plant. Mae'r ddogfennaeth mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg ('datblygu'r Gymraeg') yn cyd-fynd rhywfaint gyda'r ddogfennaeth sy'n gwneud yr un peth mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg ('sgiliau iaith, llythrennedd a chyfathrebu'). Bwriad y ddau faes dysgu yn eu hanterth yw cefnogi datblygiad Cymru fel cenedl ddwyieithog.

Isod, ceir esboniad o sut y datblygir y Gymraeg mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg a Chymraeg, yn ôl dogfennaeth CS Llywodraeth Cymru a sut mae'r ymchwil rhyngwladol wedi cyfrannu.

Ysgolion a Lleoliadau Cyfrwng Saesneg

Mae pob ysgol a lleoliad cyfrwng Saesneg yng Nghymru yn dysgu Cymraeg fel rhan o'r cwricwlwm statudol. Mae dogfennaeth y CS yn pwysleisio na ddylir cyflwyno'r maes dysgu 'datblygu'r Gymraeg' mewn unigedd, ond yn hytrach y dylai sgiliau iaith Gymraeg plant gael eu datblygu'n gynyddol drwy'r CS (DCELLS, 2008).

Mae dogfennau cyfarwyddyd Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg yn y CS yn pwysleisio'r angen i roi cyfle i blant "i ddod yn ddigon cyfarwydd â Chymraeg i'w hannog i ddysgu mwy am iaith a meithrin agwedd gadarnhaol at y Gymraeg" ac y dylid gwneud hyn drwy amrywiaeth o weithgareddau; ffurfiol ac anffurfiol. Maent yn nodi mae clywed a deall Cymraeg yw'r blaenoriaethau cychwynnol ac y dylid hyn ddigwydd drwy ddefnyddio Cymraeg achlysurol e.e. caneuon ac odlau, drwy ddefnydd ymarferwyr o'r iaith a drwy awgrymiadau gweledol ar wahanol wrthrychau o amgylch y dosbarth. Yn ogystal â Chymraeg achlysurol, mae ymarferwyr yn cael eu hannog i gynnal gwersi iaith Cymraeg ffurfiol, ble mae strwythur brawddegau a geirfa yn cael eu datblygu. Mae 'datblygu'r Gymraeg' hefyd yn cael ei annog drwy gwricwlwm holistig y CS, ble bydd dysgu drwy un iaith yn annog y llall. Mae dogfennaeth 'datblygu'r Gymraeg' y CS yn datgan fod plant i fod yn defnyddio'r Gymraeg yn ddigymell erbyn diwedd eu hamser yn y CS wrth ddatblygu sgiliau darllen, ysgrifennu a llafar fydd yn eu helpu i ddefnyddio'r Gymraeg a'r Saesneg yn y ffordd fwyaf effeithiol iddyn nhw. Ond, rydym yn gwybod nad yw hyn yn digwydd, hyd yn oed mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg (Rhys & Thomas, 2013) ac mae'n achos sy'n peri pryder yn y maes (Lewis, 2008).

Mae dysgu iaith leiafrifol fel pwnc yn her sy'n wynebu nifer yn rhyngwladol (Garcia, 2009; Bialystok, 2009; Cook, 2003). Yn y blynyddoedd cynnar, nid yw dysgu'r iaith leiafrifol fel pwnc yn aml yn digwydd, fel sy'n digwydd yma yng Nghymru; yn hytrach mae addysgu'r nifer o ieithoedd lleiafrifol, neu frodorol mewn nifer i achos, yn digwydd tu allan i'r ysgol neu leoliad - mewn dosbarthiadau penodol (Hinton, 2011). Mae'r wleidyddiaeth o amgylch dysgu'r Gymraeg fel ail iaith yng Nghymru yn unigryw gan mae nod Llywodraeth Cymru yw i Gymru fod yn wlad ddwyieithog (Llywodraeth Cymru, 2012) - fe'i dangosir hynny yn glir wrth iddynt greu maes dysgu penodol ar gyfer 'datblygu'r Gymraeg' (Llywodraeth Cymru, 2008). Mae eu holl ddogfennaeth yn pwysleisio hyn - boed addysg yn cymryd lle drwy'r Gymraeg neu'r Saesneg. Ond, mae beirniadaeth ynglŷn â dysgu Cymraeg fel ail iaith yn bragu ers rhai blynyddoedd bellach, gyda phinael i'r trafodaethau yn dod yn 2013, yn adroddiad yr Athro Sioned Davies ynglŷn ag annigonolrwydd dysgu Cymraeg fel ail iaith yn dod i law (Llywodraeth Cymru, 2013). Mae edrych ar sut mae'r Gymraeg yn datblygu o fewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg yn y blynyddoedd cynnar felly yn rhan annatod o ddatblygiad pellach y cwricwlwm ar gyfer gwireddu nod Llywodraeth Cymru o gael Cymru ddwyieithog.

Mae ymchwil ryngwladol wedi pwysleisio fod angen i ddatblygiad iaith o fewn y dosbarth gael ei hwyluso gan athrawon a chyfoedion, yn ogystal â'r teclynnau diwylliannol sydd ar gael yn amgylchedd y plentyn, a natur y mewnbwn ieithyddol ei hun (Haworth *et al.*, 2006). Edrychodd tîm ymchwil Haworth ar blant oedd yn dysgu o fewn y system Te Whāriki yn Seland Newydd er mwyn darganfod os oedd plant yn datblygu'n ddwyieithog yn naturiol, drwy broses 'osmosis' fel petai, yn ôl syniadaeth ymchwil Krashen (1981 yn Haworth *et al.*, 2006). Fe ddarganfu fod ymarferwyr oedd yn flaenweithgar yn natblygiad ieithyddol eu disgyblion yn amhrisiadwy i ddatblygiad eu dwyieithrwydd. Mae angen edrych yn ofalus ar

rôl ymarferwyr mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg o fewn y CS er mwyn gweld sut mae eu modelu iaith yn effeithio ar ddatblygiad iaith Gymraeg y plant.

Mae gwaith Hinton yn pwysleisio fod modd i addysgwyr ddysgu iaith nad ydynt yn gyfarwydd â hi (e.e. athrawon mewn ysgolion neu leoliadau cyfrwng Saesneg yn rhoi gwersi Cymraeg i blant) yn effeithiol (2003). Mae deilliannau penodol yn bodoli ar gyfer y maes dysgu ‘datblygu’r Gymraeg’ o fewn y CS, ac mae angen i blant gael eu hamlygu i fodolau iaith bositif o fewn y dosbarth. Fel mae ymchwil rhyngwladol yn pwysleisio, os nad yw’r rhain yn bodoli, mae’r tebygolrwydd y bydd plant yn cyrraedd cyraeddiadau disgwylidig y Llywodraeth yn isel iawn (Gorndon-Burns & Campbell, 2014). Bydd safon ieithyddol ymarferwyr y CS felly yn bwynt trafod o fewn y papur hwn.

Ysgolion a Lleoliadau Cyfrwng Cymraeg

Gan mae natur ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg yw darparu pob agwedd o addysg plentyn drwy gyfrwng y Gymraeg, nid yw’r maes dysgu ‘datblygu’r Gymraeg’ yn berthnasol i gwricwlwm y CS fel y mae mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg. Yn hytrach, mae dogfennaeth Llywodraeth Cymru yn nodi y dylid ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg ddilyn y maes dysgu ‘sgiliau iaith, llythrennedd a chyfathrebu’ gan mae iaith yr ysgol yw’r Gymraeg. Er hyn, wrth edrych ar ddadansoddiadau o werthusiad ehangach y CS (o ble daw’r data ar gyfer y papur presennol) gwelwn fod 58.2% o’r plant yr arsylwir mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg yn dod o gartrefi ble nad yw’r Gymraeg yn cael ei siarad. Mae’r canlyniadau hyn yn pwysleisio fod angen datblygu sgiliau iaith Cymraeg o fewn dosbarthiadau cyfrwng Cymraeg hefyd, sy’n cyd-fynd gyda syniadaeth ymchwil ddiweddar (Williams, 2003; Hill, 2010; Baker, 2010).

Mae dogfennaeth Llywodraeth Cymru yn adnabod fod plant o gymysgedd o gefndiroedd iaith mewn dosbarthiadau cyfrwng Cymraeg, ac yn nodi fod angen pwyslais ar ddatblygu sgiliau iaith Gymraeg plant drwy weithgareddau siarad a gwrando “er mwyn i blant ymglyfarwyddo’n gynyddol â phatrymau iaith yn Gymraeg” ac “er mwyn gosod seiliau cadarn ar gyfer datblygiad ieithyddol plant” (DCELLS, 2008). Mae datblygu’r Gymraeg yn rhan annatod o weledigaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer creu Cymru ddwyieithog (Llywodraeth Cymru, 2012) ac mae addysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn chwarae rôl bwysig yn eu gweledigaeth. Mae disgwyl i blant sy’n mynychu ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg fod yn ddwyieithog, a gallu ymwneud yn y Gymraeg a’r Saesneg erbyn diwedd eu cyfnod yn yr ysgol gynradd, ac mae’r CS yn chwarae rôl allweddol yn hyn, yn enwedig gan fod ymchwil ddiweddar wedi dangos nad ydynt yn unigolion gwbl ddwyieithog ar ddiwedd eu haddysg gynradd (Rhys & Thomas, 2013).

Yn Seland Newydd, ble mae gwreiddiau’r CS, mae ymchwil wedi pwysleisio fod manteision i addysg blynyddoedd cynnar dwyieithog gan fod lefelau llythrennedd plant dwyieithog mewn dosbarth Meithrin (kindergarten) yn uwch na phlant uniaith (Westerveld, 2013). Roedd y plant yma’n dilyn fersiwn o Te Whāriki ac felly mae modd gwneud cymhariaeth gyda chwricwlwm y CS. Rydym yn adnabod manteision addysg ddwyieithog ers rhai blynyddoedd bellach (Garcia, 2009; Bialystok, 2009; Baker, 2006) ond mae hinsawdd gymdeithasol ieithoedd lleiafrifol, megis y Gymraeg, dal yn ansefydlog (May, 2011) ac mae’r berthynas rhwng defnydd iaith tu-mewn a thu-allan i’r dosbarth yn parhau (Thomas, Apolloni a Leiws, 2014; Thomas & Roberts, 2010). Mae angen edrych yn fanylach felly ar ba mor effeithiol yw’r CS wrth ddatblygu siaradwyr dwyieithog mewn ysgolion Cymraeg - rhywbeth sydd tu hwnt i gwmpas y papur hwn gan nad oes modd cysylltu deilliannau gyda phlant unigol o’r astudiaeth ehangach. Ond mae modd edrych ar faterion yn ymwneud a throsglwyddiad yr

iaith o fewn y cwricwlwm, a'r materion sy'n codi o hynny er mwyn dod i ganlyniad ynglŷn ag effeithioldeb y CS wrth iddo gael ei ddarparu drwy'r Gymraeg.

Nod y papur hwn felly yw edrych ar y berthynas rhwng y CS a'r iaith Gymraeg. Yn benodol, fe fydd yn ffocysu ar faterion o amgylch darparu'r maes dysgu 'datblygu'r Gymraeg' mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, ac ymarferiad cyffredinol mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg. Bydd y papur yn pwysleisio darganfyddiadau o ran unrhyw wahaniaethau yn y ffordd y mae'r CS yn cael ei weithredu mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a Chymraeg. Bydd hefyd yn adnabod pwysigrwydd ffactorau eraill, megis trochi a lles plant, yn ogystal ag edrych yn fanylach ar allu ieithyddol ymarferwyr. Fe wneir hyn drwy edrych ar ddata o'r ysgolion a lleoliadau yn yr astudiaethau achos, yn ogystal ag ymatebion o gyfweiliadau awdurdod lleol.

Methodoleg

Dewis sampl astudiaeth achos

Mae'r gwaith ymchwil presennol yn rhan o brosiect mwy oedd yn edrych ar effeithrwydd y Cyfnod Sylfaen (CS) yn gyffredinol (Llywodraeth Cymru, 2015). Bwriad y papur hwn yw edrych ar sut mae'r Gymraeg yn cael ei ddatblygu o fewn y CS, felly mae rhannau penodol o'r sampl mwy wedi eu defnyddio.

Dewiswyd 41 ysgol gynradd a 10 lleoliad nas-cynhelir i gymryd rhan yn yr ymchwil gan ddefnyddio samplu ar hap haenedig o dan y gofynion isod:

- lleiafswm o 13 ysgol cyfrwng Gymraeg
- o leiaf 5 ysgol Beilot¹
- o leiaf 5 ysgol Dechrau'n Gynnar²
- cynrychiolaeth gyfatebol o ysgolion a lleoliadau o'r pedwar consortia yng Nghymru³

Y bwriad yma oedd arsylwi sut oedd y Cyfnod Sylfaen yn cael ei ddarparu 'ar lawr y dosbarth' ac i siarad gyda phlant a staff am eu profiadau o'r CS.

Yn y pen draw, recriwtwyd 14 ysgol gyfrwng Gymraeg, ynghyd ac un ysgol dwy ffrwd.

Gellir gweld y rhaniadau yn ôl gofynion yn Ffigur 1.

¹ Fe beilotwyd y CS mewn 22 ysgol a 22 lleoliad nas-cynhelir yn 2004/05 cyn i'r cwricwlwm statudol ddod i rym yn 2008 (Maynard *et al.*, 2012).

² Fe cyflwynwyd y CS mewn 22 ysgol a 22 lleoliad nad-cynhelir oedd yn rhan o gynllyn 'Dechrau'n Gynnar' yn 2006/07 cyn i'r cwricwlwm statudol ddod i rym yn 2008 (Maynard *et al.*, 2012).

³ Mae 4 consortia addysg rhanbarthol yn bodoli yng Nghymru ar gyfer cyd-weithio rhwng awdurdodau lleol.

Tabl 1. Crynodeb o astudiaethau achos yn ôl rhanbarth.

Sector a chyfrwng cyfarwyddyd	Consortia Rhanbarthol			
	Gogledd Cymru	De-orllewin a chanolbarth Cymru	Cymru De-ganolg	De-ddwyrain Cymru
Ysgolion a gynhelir	10	14	10	7
Cyfrwng Gymraeg	5	5	4	0
Cyfrwng Saesneg	5	8	6	7
Dwy Ffrwd	0	1	0	0
Lleoliadau nas-cynhelir	4	2	3	1
Cyfrwng Gymraeg	2	2	1	0
Cyfrwng Saesneg	2	0	2	1
CYFANSWM	<i>14</i>	<i>16</i>	<i>12</i>	<i>9</i>

Arsylwadau astudiaethau achos

Y bwriad yma oedd arsylwi un dosbarth Meithrin, Derbyn, Blwyddyn 1 a Blwyddyn 2 ym mhob ysgol ymwelwyd â hwy (felly plant rhwng 3-7 mlwydd oed). Roedd arsylwad dosbarth o un awr yn y bore, ac un awr yn y prynhawn ar gyfer y dosbarthiadau hyn, gyda'r ddau arsylwad yn digwydd ar yr un diwrnod. Roedd dosbarthiadau Meithrin a lleoliadau nas-cynhelir yn cael eu harsylwi am un awr una'i yn y bore, neu'r prynhawn. Pan ymwelwyd ag ysgolion cynradd mawr, gyda mwy nac un ffrwd, cyfyngwyd ein harsylwadau i un dosbarth ar gyfer pob blwyddyn CS. Pan ymwelwyd ag ysgolion bach, caiff pob dosbarth cymysg CS eu harsylwi.

Fel sy'n ofynnol, derbyniwyd cais moeseg gan ysgol Gwyddorau Cymdeithasol Prifysgol Caerdydd cyn cychwyn y prosiect ymchwil. Fe ofynnwyd i rieni/ gofalwyr pob plentyn oedd yn y dosbarthiadau a'u harsylwyd am ganiatâd i arsylwi eu plentyn - roedd gan bawb yr hawl i dynnu allan ar unrhyw adeg.

Roedd dau brif 'lefel' i'r fframwaith arsylwi:

Arsylwadau unigol lefel-plentyn

Ar gyfartaledd, arsylwyd 18 plentyn ym mhob sesiwn 45-60 munud. Caiff pob plentyn ei arsylwi am gyfnod o ddau funud, ac fe nodir y math o bedagogegeg yr oedd y plentyn yn ei brofi, yn ogystal â'u lefelodd lles ac ymglymiad. Roedd y math o bedagogegeg CS yn cael ei nodi wrth gylchu detholiad o eiriau CS perthnasol (gweler Llywodraeth Cymru, 2015) ac roedd lefelau lles ac ymglymiad y plentyn yn cael eu nodi gan ddefnyddio'r Graddau Leuven (gweler Leavers, 2005). Roedd rhyw, grŵp blwyddyn a defnydd iaith (Cymraeg/ Saesneg) yn cael eu nodi, yn ogystal ag unrhyw Ardaloedd Dysgu amlwg ac unrhyw ryngweithiad rhwng oedolyn/ plentyn. Mabwysiadwyd proses rannol siawns/ rannol gynrychioledig ar gyfer dewis pa blant i'w arsylwi, h.y. ymdrechai'r ymchwiliwr arsylwi casgliad 'ar hap' o blant o bob gweithgaredd/ ardal yn ystod y sesiwn, er mwyn cael darlun cyffredinol teg. Roedd yr ymchwiliwr yn ofalus i beidio dewis plant penodol i'w harsylwi, ac felly roedd dewis plant o bob gweithgaredd/ ardal yn digwydd ar hap mor aml â phosibl (e.e. y plentyn pellaf i'r dde).

Cyfraddiad lefel-sesiwn cyffredinol

Ar ddiwedd pob sesiwn arsylwir, rhoddwyd sgôr cyffredinol o 1-5 ar gyfer pob un o 12 elfen allweddol y CS (gweler Llywodraeth Cymru, 2015). Cyfunwyd y sgorau hyn i gael mesur cyffredinol CS ar gyfer pob sesiwn. Cesglir gwybodaeth lefel-sesiwn ynglŷn â nodweddion y dosbarth (e.e. nifer yn gofrestredig, presenoldeb, anghenion dysgu ychwanegol) a manylion staffio (e.e. cymwysterau, hyfforddiant CS, cymhareb oedolyn:plentyn).

Fe arsylwir 131 dosbarth (33% ohonynt yn ddosbarthiadau cymysg) a 239 sesiwn/gwers gyda 3343 arsylwad plentyn (roedd yr un plentyn weithiau yn cael ei arsylwi mwy nac unwaith mewn dosbarthiadau bychan). Defnyddiwyd yr un fframwaith arsylwi (wedi ei ddatblygu yn

unswydd ar gyfer gwerthusiad y CS) ar gyfer arsylwi gwersi ysgol a sesiynau mewn lleoliadau nas-cynhelir.

Gan fod dau ymchwiliwr wedi ymgymryd â hanner yr ymweliadau astudiaeth achos yr un, roedd rhaid sicrhau fod eu techneg arsylwi yn gyson. Yn gyntaf, fe beilotwyd y fframwaith arsylwi er mwyn i'r ymchwiliwyr allu calibro eu hadnabyddiaeth o'r bedagogeg CS a'r lefelau lles ac ymwneud. Ar ôl peilota, fe ymwelon nhw a'r bum ysgol gyntaf gyda'i gilydd i gasglu data dilysrwydd rhyng-gyfarwyddyr. Mae Tabl 2 yn nodi fod pob cydran y sgorau dilysrwydd rhyng-gyfarwyddyr yn gytûn rhwng y ddau ymchwiliwr (Landis & Koch, 1977).

Tabl 2. Crynodeb o'r dilysrwydd rhyng- gyfarwyddyr (DRG) ar gyfer arsylwadau.

Cyfansoddyn atodlen arsylwi	Math o raddfa	Mesur DRG	Nifer yr arsylwadau	Canlyniad DRG
Meysydd dysgu	Deuaidd	Cohen Kappa	2611	0.67
Ymglymiad plant	Graddfa	Pearson	373	0.71
Lles plant	Graddfa	Pearson	373	0.64
Geiriau allweddol CS	Deuaidd	Cohen kappa	14,810	0.70
Graddfeydd cyffredinol sesiynau elfennau CS	Graddfa	Pearson	426	0.81

Cyfweliadau Staff astudiaethau achos

Cynhaliwyd cyfweliadau lled- strwythuredig anffurfiol ym mhob ysgol a lleoliad (yn para oddeutu 30 munud) gyda'r Pennaeth/ Arweinydd, Arweinydd y CS (os nad oeddynt hefyd yn Bennaeth/ Arweinydd) ac o leiaf un ymarferwr ychwanegol. Cynhaliwyd cyfweliadau bras (oddeutu 10 munud) gydag athrawon y dosbarthiadau cafwyd eu harsylwi hefyd. Er bod y cyfweliadau hyn yn holi am nifer i bwnc, rwy'n canolbwyntio yma ar ddata sy'n berthnasol i ddatblygiad yr iaith Gymraeg o fewn y CS. Casglwyd gwybodaeth cyfweliad gan 41 Pennaeth, 37 Arweinwyr CS, 118 Athro, a 121 Ymarferwr ychwanegol yn gyfan gwbl, yn ogystal â 10 Arweinydd CS a 14 Ymarferwr ychwanegol yn y lleoliadau nas-cynhelir.

Holiaduron Cenedlaethol i Ysgolion a Lleoliadau

Rhoddwyd gwahoddiad i bob ysgol Gynradd, Babanod a Meithrin yng Nghymru ar gyfer cymryd rhan mewn Holiadur Cenedlaethol ar y Cyfnod Sylfaen. Roedd dau ran i'r holiadur; rhan i'r Pennaeth a rhan i'r Arweinydd CS. Roedd yr holiadur yn holi ynglŷn â thyb yr unigolion hyn tuag at y CS yn gyffredinol, yn ogystal â sut y cafwyd ei weithredu yn eu hysgol nhw. Y gyfradd ymateb oedd 30% ar gyfer Lleoliadau, a 28% ar gyfer Ysgolion.

Cyfweliadau cenedlaethol Awdurdod Lleol a Rhanddeiliaid Lleoliadau

Cynhaliwyd cyfweliadau dros y ffon gyda 19 Ymgynghorwr CS Awdurdod Lleol, 18 Swyddog Hyfforddi a Chefnogaeth CS yn yr Awdurdodau Lleol, a 4 Mudiad Ymbarél Nas-Cynhelir. Cynhaliwyd yr holl gyfweliadau rhwng Mai- Gorffennaf 2012 gyda'r hyd yn amrywio o 45-120 munud.

Canlyniadau

Allan o'r 41 ysgol astudiaeth achos, roedd 26 ohonynt yn addysgu eu plant drwy gyfrwng y Saesneg. Roedd 14 Ysgol Cyfrwng Gymraeg ac un ysgol dwy ffrwd. Roedd pum lleoliad yn rhai cyfrwng Saesneg, a phum cyfrwng Cymraeg. Fe gasglwyd data am gyfansoddiad ieithyddol pob dosbarth (e.e. faint o blant oedd yn dod o gartref ble roedd y Gymraeg yn cael ei siarad) a faint o ryngweithiadau Cymraeg a glywir. Er nad yw'r plant yn cael eu haddysgu drwy'r Gymraeg mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, mae'r maes dysgu 'Datblygu'r Gymraeg' yn berthnasol i'r holl blant yma. O fewn y canlyniadau, fe geir dadansoddiadau manylach ar bresenoldeb y Gymraeg ar lefelau consortia, a gweithgareddau ysgol a dosbarth.

Fe gaiff y canlyniadau eu trafod yn ôl y prif ganfyddiadau, ac fe drafodir casgliad o ddata ynghlwm a hyn.

Gweithredu'r Cyfnod Sylfaen

At ei gilydd, nid oedd amrywiaeth yn null ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg o weithredu'r Cyfnod Sylfaen.

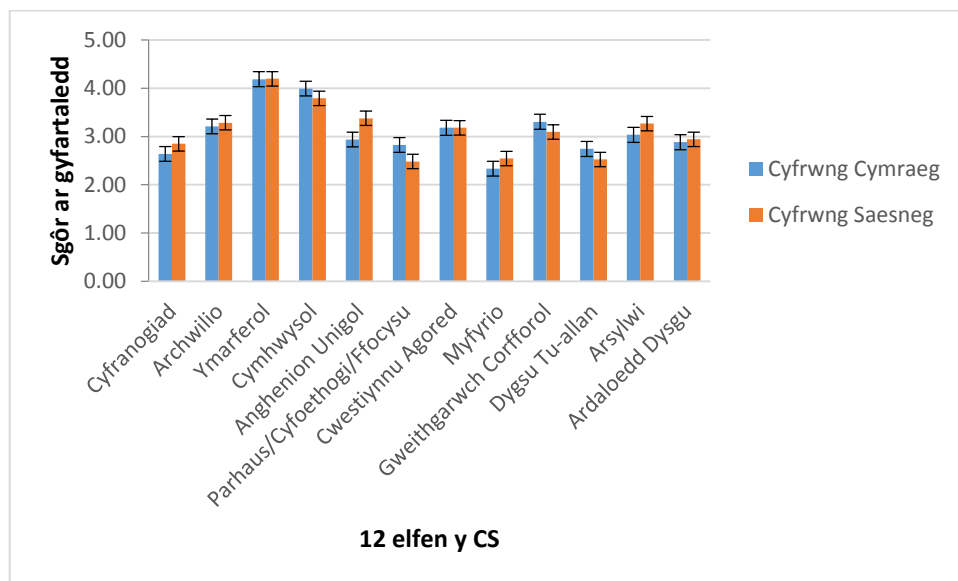
Gan mae gwerthusiad o'r Cyfnod Sylfaen oedd gwraidd y prosiect hwn, roedd edrych ar wahaniaethau rhwng sut oedd ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg a Chymraeg yn gweithredu'r CS yn allweddol. Fel y trafodwyd uchod, fe ddyfeisiwyd 12 elfen graidd i'r CS yn ôl dadansoddiad manwl o'r dogfennau polisiol.

Nid oedd gwahaniaeth arwyddocaol yn y ffordd yr oedd ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a Saesneg yn gweithredu'r CS yn ôl eu sgorau ar gyfartaledd ar y 12 elfen graidd (gweler Llywodraeth Cymru, 2015). Fe allwn fod yn eithaf sicr felly fod y CS yn cael ei weithredu mewn ffurf debyg, yn amherthnasol o iaith yr ysgol neu leoliad. Er hyn, roedd

amrywiaeth sylweddol rhwng ysgolion a dosbarthiadau yn gyffredinol (gweler Waldron *et al.*, 2014 am fwy o wybodaeth).

Canlyniad positif hefyd yw nodi fod arsylwadau wedi dangos fod meysydd dysgu ‘Datblygiad y Gymraeg’ a ‘Sgiliau Iaith, Llythrennedd a Chyfathrebu’ mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg, yn y drefn honno, yn digwydd yn ystod gweithgareddau strwythuredig a gweithgareddau ‘nodweddiadol’ y Cyfnod Sylfaen. Fe’i gesglir hyn o edrych ar ddadansoddiadau o’r canran o weithgareddau oedd wedi eu recordio o dan y ddau faes dysgu uchod.

Ffigwr 1. Gwahaniaethau ymarferiad ar elfennau craidd y Cyfnod Sylfaen, yn ôl Iaith ysgol.

Gweithredu'r Gymraeg o fewn y Cyfnod Sylfaen

Yn ôl canlyniadau arsylwadol, yn gyffredinol, roedd tuedd i ysgolion a lleoliadau ddatblygu sgiliau iaith Gymraeg plant (i raddau amrywiol yn ddibynnol ar oedran/iaith yr addysg) mewn sesiynau amser cylch targedig yn y bore, lle byddai caneuon a rhigymau'n cael eu defnyddio i ymarfer e.e. diwrnodau'r wythnos, misoedd y flwyddyn, y tywydd a chyfrif, yn ogystal ag adeg cofrestru ac amser cinio. Fe geir y canlyniadau hyn eu trafod mewn dyfnder islaw, gan edrych ar ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg yn gyntaf.

Ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg

Gan ddefnyddio dadansoddiadau *cross tab* fe welir fod 99.2% o'r holl weithgareddau dosbarth a'u harsylwyd yn digwydd drwy'r Saesneg, a 4.2% yn digwydd drwy'r Gymraeg. Er mwyn dadansoddi'r math o weithgareddau oedd yn digwydd drwy'r Gymraeg yn fanylach, fe ddadansoddwyd disgrifiadau'r digwyddiadau, oedd yn cael eu nodi ar gyfer pob arsylwad plentyn unigol (gweler Llywodraeth Cymru, 2015). O'r dadansoddiadau hyn, fe ddarganfu fod gweithgareddau oedd yn cael eu harsylwi fel bod yn rhan o'r maes dysgu 'datblygu'r Gymraeg' yn dueddol o ddigwydd mewn sesiynau boreol, ac er eu bod yn cynnwys gweithgareddau y gellir eu harwain yn ôl i feysydd dysgu eraill, roedd y mwyafrif yn digwydd o dan ymbarél maes dysgu 'datblygu'r Gymraeg'. Mae hyn yn ganlyniad dealladwy (gan mae Saesneg yw iaith yr ysgol/ lleoliad) ond nid yw'n cyd-fynd gyda gweledigaeth Llywodraeth Cymru o weld y Gymraeg yn cael ei defnyddio ym mhob maes dysgu.

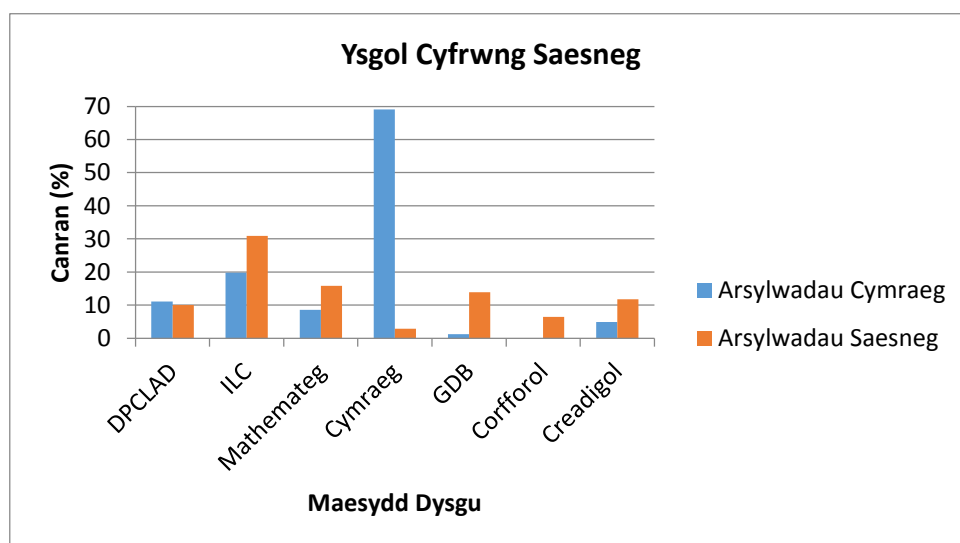
Yn gyffredinol, roedd 'datblygu'r Gymraeg' wedi ei ffocysu o amgylch dysgu ac ymarfer dyddiau'r wythnos, misoedd y flwyddyn, y tywydd a thasgau gweinyddol cyffredinol y dosbarth megis cofrestru a chasglu arian cinio (yn enwedig yn y dosbarthiadau Meithrin). Roedd y mwyafrif o'r dosbarthiadau a'u harsylwir yn cychwyn y diwrnod gyda'r

ymarferiadau hyn. Roedd Cymraeg achlysurol hefyd i'w gweld ym mwyafrif yr ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, ac roedd yn bresennol ar lafar (e.e. amser cinio) yn ogystal ac fel arall (e.e. ar arddangosfeydd ar y wal) o gwmpas yr ysgol.

Roedd gan rhai ysgolion a lleoliadau strategaethau penodol ar gyfer datblygu'r Gymraeg drwy annog y plant i sgwrsio yn y Gymraeg, megis 'Helpwr Heddiw' oedd yn e.e. casglu'r arian cinio. Mae'r strategaethau hyn i gyd yn arwain yn ôl at ddogfennaeth pedagogeg y CS ble mae ymarferwyr yn cael eu hannog i ddatblygu sgiliau iaith Cymraeg y plant.

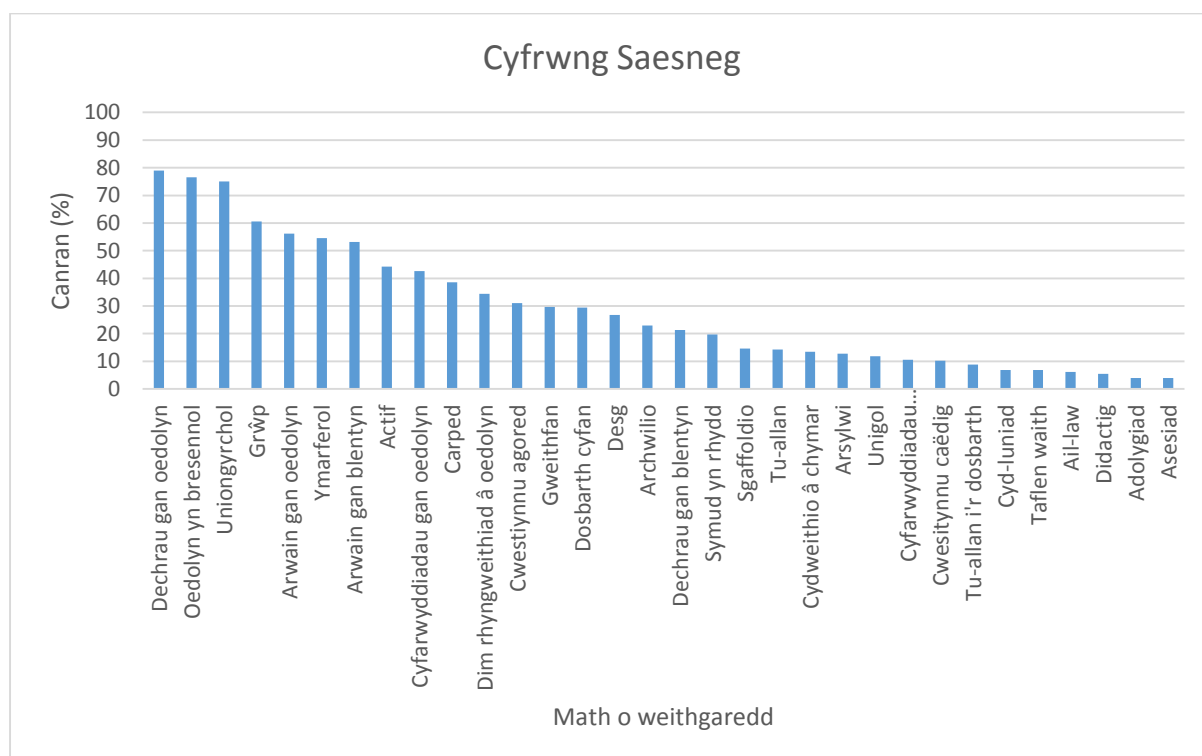
Yn ychwanegol, fe recordiwyd nifer o weithgareddau fel rhai strwythuredig, rhywbeth sy'n cael ei gymeradwyo yn nogfennaeth y CS ynglŷn â datblygu'r Gymraeg. Roedd y gwersi strwythuredig hyn yn canolbwyntio mwy ar strwythur brawddegau, yn ogystal â geirfa ac weithiau datblygiad rhifedd. Mae'n glir felly *bod* modd plethu datblygu'r Gymraeg i bob maes dysgu o fewn cwricwlwm y CS, sy'n cyd-fynd gyda chyfarwyddyd a dogfennaeth Llywodraeth Cymru. Isod, ceir ddadansoddiad o ble roedd y Gymraeg yn cael ei defnyddio, i gymharu â'r Saesneg o fewn y meysydd dysgu.

Ffigwr 2. Canran o weithgareddau a'u harsylwyd yn y meysydd dysgu yn Gymraeg a Saesneg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg.

Wrth gymryd golwg manylach ar arsylwadau plant, gwelwn fod y Gymraeg yn cael ei ddefnyddio fwyaf pan oedd oedolion yn bresennol a phan roedd y gweithgaredd yn cael ei arwain neu ei gychwyn gan oedolyn. Roedd defnydd uwch o'r Gymraeg mewn gweithgareddau grŵp hefyd. Ond gwelwn fod canran uchel o weithgareddau hefyd yn dilyn pedagogeg y CS e.e. rhai uniongyrchol ac ymarferol. Mae'r canlyniadau hyn yn awgrymu fod datblygu'r Gymraeg yn digwydd mewn cymysgedd o weithgareddau didactig a rhai sy'n cydfynd yn fwy gyda phedagogeg y CS. Mae'r canran uchel o'r Gymraeg o fewn gweithgareddau grŵp yn awgrymu fod ymdrin â datblygiad iaith Gymraeg mewn ffordd fwy ffurfiol yn helpu gydag e.e. datblygiad geirfa. Mae'r canran uchel o weithgareddau CS yn awgrymu fod datblygu'r Gymraeg yn rhan annatod o bob rhan o'r cwricwlwm, i riw raddau.

Ffigwr 3. Canran o ryngweithiadau Iaith Cymraeg o gasgliad o arsylwadau dosbarth yn ôl y math o weithgaredd mewn ysgolion cyfrwng Saesneg.

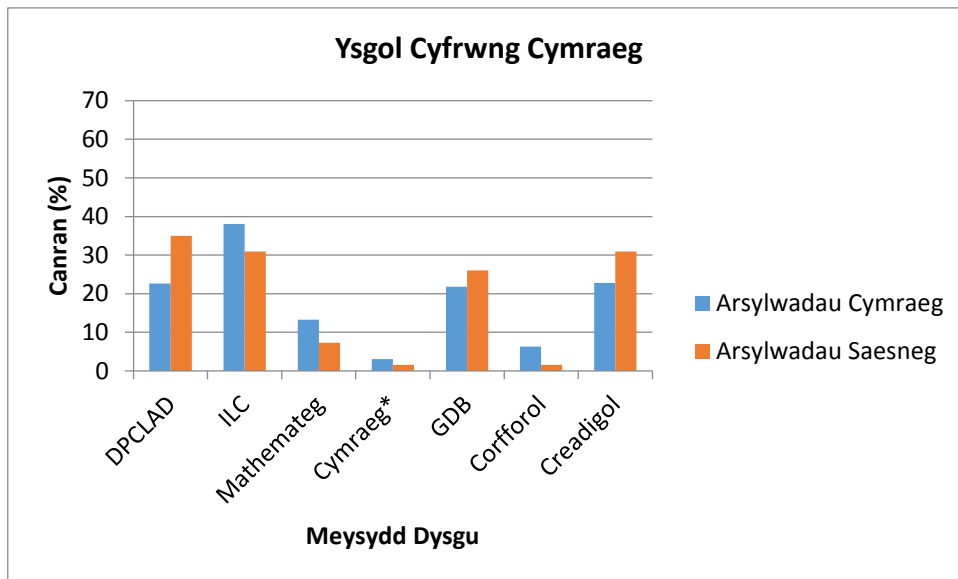

Ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg

Gwelwn, o ddadansoddiadau *cross tab* fod 93.4% o'r arsylwadau drwy gyfrwng y Gymraeg gyda 12.5% drwy'r Saesneg. Wrth edrych yn fanylach ar ble roedd gweithgareddau oedd yn benodol i ddatblygu'r Gymraeg yn digwydd, fe ddarganfu patrymau tebyg i ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg. Fel ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg, roedd y mwyafrif o weithgareddau oedd yn ffocysu yn benodol ar ddatblygu'r iaith Gymraeg yn digwydd yn y bore. Er bod rhai gweithgareddau yn canolbwyntio ar ymarfer dyddiau'r wythnos ayyb, roedd y rhan fwyaf o'r gweithgareddau wedi eu canoli o amgylch datblygu geirfa a gwersi strwythuredig yn ffocysu ar ffoneg.

Edrychom yn agosach ar weithgareddau ble roedd datblygu'r Gymraeg yn ffocws clir o'r arsylwadau. Darganfu fod y rhan fwyaf o weithgareddau o'r fath yn digwydd rhan amlaf mewn dosbarthiadau Meithrin a Derbyn. Gallwn ragdybio fod hyn oherwydd technegau trochi'r ysgolion o dan sylw; h.y. fod llawer o ffocws ar ddatblygiad iaith strwythuredig yn y cyfnodau hyn ar gyfer plant o gartrefi ble na siaradir y Gymraeg, fel eu bod yn dod yn fwy rhugl erbyn cyrraedd blynyddoedd 1 a 2.

Ffigur 4. Canran o weithgareddau a'u harsylwyd yn y meysydd dysgu yn Gymraeg a Saesneg mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

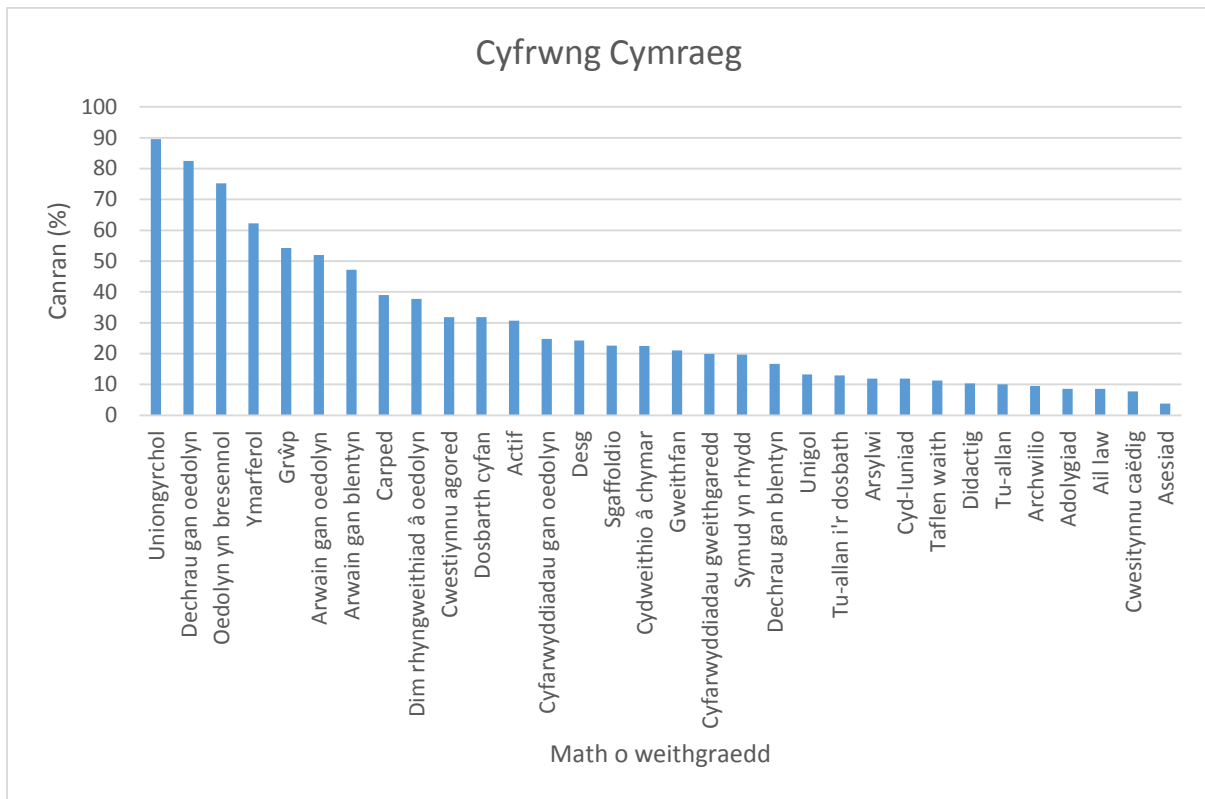

**Er nad yw datblygu'r Gymraeg yn faes dysgu ynddo i hyn o fewn y CS mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg, fe nodwyd os oedd gweithgaredd yn canolbwyntio'n benodol ar ddatblygu'r iaith, a pha iaith oedd yn cael ei defnyddio gan y plant wrth ymwneud a'r gweithgaredd honno.*

Beth sy'n fwyaf amlwg yw bod y mwyafrif o arsylwadau iaith Gymraeg i'w gweld ym meysydd dysgu 'Sgiliau iaith, llythrennedd a chyfathrebu' (ILC), 'datblygiad creadigol' a 'Gwybodaeth a dealltwriaeth o'r byd' (GDB). Mae defnydd o'r iaith i'w weld ym mhob maes dysgu i riu raddau, ac er bod amrywiaeth, mae'r canlyniadau hyn yn cyd-fynd a gweledigaeth Llywodraeth Cymru ynglŷn â sut i addysgu'r CS drwy'r Gymraeg.

Isod, ceir dadansoddiad o arsylwadau yn ôl gweithgareddau o fewn y dosbarthiadau a'u harsylwir. Wrth edrych yn fanylach ar ble y defnyddir y Gymraeg, fe allwn gychwyn adeiladu darlun penodol ynglŷn ag ymarferiadau cyffredinol o fewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

Ffigur 5. Canran o ryngweithiadau Iaith Cymraeg o gasgliad o arsylwadau dosbarth yn ôl y math o weithgaredd mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

O'r dadansoddiadau, gwelwn fod canran uchel o weithgareddau yn digwydd drwy'r Gymraeg pan oeddent yn cael eu cychwyn gan oedolyn, neu fod oedolyn yn bresennol. Ond, roedd hefyd ganran uchel o ryngweithiadau drwy'r Gymraeg mewn gweithgareddau uniongyrchol ac ymarferol, yn ogystal â gweithgareddau grŵp. Gwerth yw nodi hefyd fod canran uchel o ryngweithiadau iaith Gymraeg yn digwydd rhwng y disgyblion heb i oedolion ymyrryd - dyma ganlyniad positif sy'n awgrymu fod plant yn defnyddio'r Gymraeg yn annibynnol o fewn y dosbarth CS.

Mae'r canlyniadau yn awgrymu, fel y rhai mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, fod y Gymraeg yn bresennol mewn cymysgedd o weithgareddau didactig a rhai CS. Mae'r

canlyniadau yn galonogol wrth ddadlau fod modd ymarfer y CS yn effeithlon ar gyfer datblygu sgiliau iaith Gymraeg.

Fel rhan o'r gwerthusiad cyffredinol, fe ddadansoddwyd nodiadau storiol a'u casglwyd ynglŷn â phob ysgol a lleoliad. Casglwyd gwybodaeth am welededd y Gymraeg yn yr ysgolion (h.y. arddangosiadau wal, defnydd y Gymraeg tu allan i'r dosbarth ac ati) yn ogystal â sut oedd yr iaith yn cael ei datblygu o fewn y CS. Yn gyffredinol, fe ddarganfu bod y ffordd y mae plant yn cael eu trochi yn y Gymraeg (e.e. defnyddio'r Gymraeg yn unig, cyfieithu ar y pryd ac ati), yn ogystal ag agweddau ymarferwyr a disgyblion at ddysgu a datblygu sgiliau Cymraeg yn amrywio ar draws ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg. Fe gyffyrddir a'r materion hyn yn fanylach yn y drafodaeth.

Newidiadau a deilliannau

Credai 42% o Arweinwyr y Cyfnod Sylfaen fod cyflwyno'r Cyfnod Sylfaen wedi ysgogi gwelliant o ran datblygu sgiliau iaith Gymraeg plant (mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg).

Dywedodd arweinwyr y Cyfnod Sylfaen fod sgiliau llythrennedd Saesneg plant mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg wedi gwella'n fwy o gymharu â'u sgiliau llythrennedd Cymraeg. Ond, nododd bron i hanner (49%) ymatebwyr yr holiadur fod y CS wedi profi'n fwy llwyddiannus na Chyfnod Allweddol 1 (oedd yn bodoli fel rhan o'r cwricwlwm blaenorol) gyda gwella dysgu plant yn y Gymraeg. Mae'r canlyniad yn galonogol ac yn cefnogi'r angen am faes dysgu penodol ar gyfer yr iaith Gymraeg mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, i atgyfnerthu datblygiad eu hail iaith.

Fe adroddodd arweinwyr y Cyfnod Sylfaen mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg fod mwy o welliant yn sgiliau llythrennedd Cymraeg plant ers gweithredu'r Cyfnod Sylfaen. Fe all hyn fod oherwydd nad yw'r Saesneg yn cael ei gyflwyno'n swyddogol fel rhan o'r

cwricwlwm o fewn y CS, ond yn hytrach fel rhan o gam nesaf addysg plant; Cyfnod Allweddol 2. Fe all sgiliau iaith Saesneg y plant fod yn israddol felly oherwydd absenoldeb y Saesneg yn ffurfiol.

Yn ôl ymatebion yr holiadur gan gyfranogwyr o ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg, ystyriwyd fod plant sy'n cael addysg trwy gyfrwng iaith nad yw'n famiaith iddynt (e.e. plant sy'n mynychu ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg nad ydynt yn siarad Cymraeg gartref) yn un grŵp sy'n elwa fwyaf o'r Cyfnod Sylfaen. Gwelwn fod y farn hon gryfaf yng nghonortia canolbarth y De, gyda 71% yn credu fod y garfan hon o blant yn manteisio o dderbyn addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'r canlyniad hwn yn cyd-fynd a'n gwybodaeth ddaearyddol ni o Gymru a'r nifer isel o siaradwyr Cymraeg sydd yn yr ardal.

Ond gan ddewis o restr o faterion enbyd o fewn addysg yng Nghymru, roedd mwy o bennaethiaid mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg nag mewn ysgolion cyfrwng Saesneg o'r farn bod datblygiad y Gymraeg yn ystyriaeth allweddol yn addysg y blynyddoedd cynnar ar gyfer eu hysgol. Efallai fod hyn oherwydd bod datblygiad yr iaith Gymraeg yn un o'r meintiau asesu ar ddiwedd cyfnod y plant yn y CS, yn ogystal â bod yn ffocws diysgog i Lywodraeth Cymru wrth geisio creu Cymru ddwyieithog.

Materion

Er bod y canlyniadau, yn gyffredinol, yn bositif o ran datblygu'r iaith Gymraeg o fewn y CS, death rhai materion penodol i'r golwg. Fe geir trafodaeth o'r materion fel rhan o'r ymdriniaeth ehangach i ddilyn.

Trochi

Dywedodd lleiafrif mwyafrifol o randdeiliaid awdurdodau lleol ac ymarferwyr fod addysgu'r Gymraeg yn fwy ffurfiol mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg yn ymddangos yn

fuddiol, ac roeddent o'r farn bod modelu iaith yn y Cyfnod Sylfaen yn anodd pan fod plant yn dysgu'n annibynnol.

Mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg, awgrymodd rhai rhanddeiliaid y byddai trochi ffurfiol cychwynnol yn fuddiol i weithredu'r Cyfnod Sylfaen, gan y byddai plant yn datblygu dealltwriaeth well o'r Gymraeg, a fyddai'n lleihau trafferthion trochi yn y dyfodol.

Dywedodd lleiafrif mwyafrifol o randdeiliaid awdurdodau lleol ac ymarferwyr fod cael canran uchel o blant o gartrefi di-gymraeg yn mynychu addysg Gymraeg yn gwneud trochi'n anodd, a'i bod hi'n fwy tebygol i'r plant droi'n ôl at y Saesneg.

Lles

O edrych ar yr holiadur cenedlaethol, fe welwn fod canran sylweddol o arweinwyr y CS yn adrodd fod lles cymdeithasol ac emosiynol plant wedi gwella'n ddirfawr ers cyflwyno'r CS. Ond adroddir ei fod yn sylweddol is i blant sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg o gymharu â phlant mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg.

Tabl 3. Canran o arweinwyr CS sydd wedi gweld gwellhad dirfawr i les cymdeithasol ac emosiynol plant ers cyflwyno'r CS.

	Lles cymdeithasol	Lles emosiynol
Cyfrwng Saesneg	40%	41%
Cyfrwng Cymraeg	25%	25%

Er y gall y canlyniad hwn fod ynghlwm a nifer o ffactorau eraill, fe allwn ddadlau bod dealltwriaeth plant sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg sydd o gartrefi ble na siaradir Cymraeg o weithgareddau'r CS a beth sy'n ddisgwyliedig ohonynt yn academiaidd yn cael ei rwystro gan eu diffyg sgiliau ieithyddol, a bod hyn efallai yn cael effaith ar eu lles cymdeithasol ac emosiynol. Gwelwn o'r tabl isod mae lleiafrif o blant sy'n dod o gartrefi ble siaradir y Gymraeg.

Tabl 4. Cefndir ieithyddol ymatebwyr yr holiaduron CS i rieni a gofalwyr yn ôl iaith yr

Ysgol.

	Saesneg	Saesneg yn bennaf, Cymraeg weithiau	Cymraeg a Saesneg yn gyfartal	Cymraeg yn bennaf, Saesneg weithiau	Cymraeg	Arall
Cyfrwng Saesneg	88%	4%	0%	0%	0%	8%
Cyfrwng Cymraeg	28%	29%	15%	7%	19%	2%
Dwy Ffrwd	71%	29%	0%	0%	0%	0%

Safon ieithyddol

Dyweddodd lleiafrif o randdeiliaid awdurdodau lleol ac ymarferwyr fod ansawdd Cymraeg ymarferwyr ychwanegol (â rhuglder amrywiol yn ddibynnol ar iaith addysgu'r ysgol) yn effeithio ar y gallu i weithredu meysydd dysgu 'Datblygiad y Gymraeg' (ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg) a 'Sgiliau Iaith, Llythrennedd a Chyfathrebu' (ysgolion lleoliadau cyfrwng Cymraeg) yn llwyddiannus yn y Cyfnod Sylfaen. Poenai rai y byddai plant yn troi'n ôl i'r Saesneg heb help ymarferwyr ychwanegol oedd yn rhugl ac y byddai trochi yn cael ei effeithio gan fod llai o fodelu ieithyddol yn digwydd.

Roedd ymarferwyr yn poeni fwyaf am ba effaith y ceir hyn ar fodelu ieithyddol llwyddiannus, yn ogystal â gweithredu'r CS, gan fod 'datblygu'r Gymraeg' yn faes dysgu mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg.

Fodd bynnag, mae'n ymddangos bod nifer isel yr ymatebion yn awgrymu boddhad cyffredinol â sut mae datblygiad y Gymraeg a chaffael y Gymraeg yn cael eu cyflwyno a'u gweithredu yn y Cyfnod Sylfaen.

Trafodaeth

O ganlyniadau'r ymchwil, fe allwn gadarnhau fod sefyllfa'r Gymraeg o fewn y CS yn fwy cadarnhaol nac yr oedd o dan Gyfnod Allweddol 1, yn y cwricwlwm cenedlaethol blaenorol. Er hyn, mae meysydd sy'n peri pryder, gan mae bwriad Llywodraeth Cymru yw creu Cymru *ddwyieithog* (Llywodraeth Cymru, 2012).

Gweithredu'r Gymraeg o fewn y Cyfnod Sylfaen

Er bod amrywiaeth yn y ffordd y mae'r CS yn cael ei weithredu, o ysgol i ysgol (neu leoliad i leoliad) a dosbarth i ddosbarth (Waldron *et al.*, 2014a) nid oedd unrhyw wahaniaeth rhwng ysgolion neu leoliadau cyfrwng Gymraeg a Saesneg. Mae'r canlyniad hwn yn un calonogol gan mae'r gwahaniaeth fwyaf rhwng y ddau gyfrwng yw bod gan ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg faes dysgu ychwanegol i'w gweithredu; 'datblygu'r Gymraeg'. Er hyn, ni welir unrhyw wahaniaethau yn sut oedd y CS yn cael ei roi ar waith yn gyffredinol.

Fe ddangosir yn y canlyniadau fod bynnag fod 'datblygu'r Gymraeg' yn digwydd *fwyaf* mewn gweithgareddau strwythuredig ble roedd oedolyn yn bresennol. Fel sydd wedi ei grybwyll yng nghyflwyniad y papur hwn, mae 'datblygu'r Gymraeg' yn elfen o'r CS sydd i fod i'w weld ym mhob maes dysgu arall y cwricwlwm. Bwriad hyn yn y bôn yw creu cwricwlwm holistaidd, sy'n rhoi profiadau amrywiol i blant sy'n cwmpasu a datblygu nifer o sgiliau mewn un gweithgaredd (yn wahanol i CA1, ble roedd gweithgaredd mathemateg, er enghraifft, yn delio gyda'r pwnc hwnnw'n unig). Er bod y canlyniadau'n dangos fod y Gymraeg i'w gweld mewn amrywiaeth o weithgareddau ar draws cwricwlwm y CS, yn enwedig mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Gymraeg, roedd nifer helaeth o'r gweithgareddau yn digwydd mewn unigedd - rhywbeth sy'n mynd yn groes i ganllawiau Llywodraeth Cymru ynglŷn â sut i weithredu'r Gymraeg o fewn pob elfen o'r CS.

Mae angen sicrhau fod dealltwriaeth ymarferwyr o ffurfiau o weithredu'r maes dysgu yma o fewn gweddill y CS yn glir. Maent yn amlwg wedi parhau i addysgu sgiliau ieithyddol eu disgyblion drwy weithredu gweithgareddau strwythuredig sy'n cael eu harwain gan oedolion, ond mae'r ymchwil presennol yn pwysleisio fod mewnosod y Gymraeg yng ngweddill y cwricwlwm yn rhywbeth sydd angen ei ddatblygu ymhellach. Fe welwyd enghreifftiau cadarnhaol o Gymraeg gweledol o amgylch yr ysgolion a dosbarthiadau a'u harsylwyd - ac mae camau o'r fath yn fesurau pwysig ar gyfer gwireddu nod Llywodraeth Cymru, ond mae angen sicrhau cysondeb o un ymarferwr i'r nesaf, fel sy'n cael ei bwysleisio yn adroddiad terfynol gwerthusiad y CS (Llywodraeth Cymru, 2015).

Er bod modd dadlau mae bwriad pob gweithgaredd mewn ysgol neu leoliad cyfrwng Cymraeg yw datblygu sgiliau ieithyddol Cymraeg y disgyblion, efallai fod y canran uchel o blant o gartrefi ble na siaradir y Gymraeg yn meddwl fod ymarferwyr yn treulio amser penodol ar ddatblygu sgiliau iaith Gymraeg, yn hytrach na disgwyl i'r sgiliau hyn ddatblygu drwy'r maes dysgu 'Sgiliau iaith, llythrennedd a chyfathrebu'.

Ymarferiadau Ystafell Ddosbarth

Yn gyffredinol, roedd 'datblygu'r Gymraeg' yn digwydd mewn sesiynau targedig, boreol, ac roedd hyn yn wir o ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a Saesneg. Wrth edrych ar y canlyniadau hyn, mae angen ystyried fod y mwyafrif o blant sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg yn dod o gartrefi ble na siaradir yr iaith, ac felly yn cyrraedd eu blwyddyn gyntaf yn yr ysgol heb lawer o fewnbwn i'r iaith (oni bai eu bod wedi mynychu cylch Meithrin cyfrwng Cymraeg er enghraifft). Efallai felly mae dyma pam roedd mwy o weithgareddau datblygu'r Gymraeg i'w gweld mewn dosbarthiadau meithrin a derbyn mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg. Er hyn, roedd y mwyafrif o ddosbarthiadau yn canolbwyntio ar ddatblygu geirfa ac

ymarferiadau iaith Gymraeg mewn sesiynau o'r fath - boed hynny mewn ysgol neu leoliad gyfrwng Gymraeg neu Saesneg.

O edrych ar y canlyniadau'n fanylach, mae modd gweld fod y canran uchaf o weithgareddau oedd yn digwydd drwy'r Gymraeg yn digwydd ym mrhesonoldeb oedolyn. Er hyn, mae'n galonogol i nodi fod traean o arsylwadau ble nad oedd oedolyn yn bresennol wedi digwydd yn yr iaith Gymraeg sy'n cefnogi polisiau gan Lywodraeth Cymru ynglŷn â phlant yn defnyddio'r Gymraeg ar eu liwt eu hunain, rhywbeth sydd wedi ei uwcholeuo fel mater dyrys mewn ymchwil blaenorol (Thomas & Roberts, 2011).

Mae ymchwil ryngwladol wedi pwysleisio pwysigrwydd mewnbwn ymarferwyr i ddatblygiad dwyieithrwydd plant yn y blynyddoedd cynnar (Haworth *et al.*, 2006) a phwysigrwydd normaleiddio'r iaith o fewn y dosbarth fel bod mwy o siawns i'w throsglwyddo i du-allan y dosbarth (Thomas & Roberts, 2011). Mae'r gweithgareddau strwythuredig hyn felly yn rhan annatod o ddatblygiad y Gymraeg - mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a Saesneg yn gyffelyb ac mae ymarferwyr wedi pwysleisio pwysigrwydd ychydig o ffurfioldeb cychwynnol wrth ddatblygu'r Gymraeg, ond mae angen canolbwyntio felly ar sut i fewnbynnu'r Gymraeg yn fwy effeithiol mewn mannau eraill o'r CS.

Ceir enghreifftiau o hyn o ysgolion a lleoliadau a'u harsylwyd ar gyfer gwerthusiad y CS ble defnyddir unigolion i ddatblygu agweddau positif disgyblion tuag at y Gymraeg o fewn y CS. Er enghraifft, mewn un ysgol, roedd archarwr iaith yn bodoli; eu swyddogaeth oedd sicrhau fod disgyblion eraill yn y dosbarth yn defnyddio'r Gymraeg gyda'i gilydd mewn gweithgareddau ble nad oedd oedolion yn bresennol. Roedd hyn yn codi hyder ieithyddol yr

archarwr yn ogystal â phwysleisio pwysigrwydd y Gymraeg yn yr ysgol i'r plant o'r cychwyn cyntaf. Roedd yn rhywbeth i weithio tuag ato ac roedd pob plentyn oedd yn cymryd rhan (newidiwyd yr archarwr unwaith yr wythnos) yn ymfalchïo yn eu rôl. Mae angen mwy o waith ymchwil sy'n edrych yn benodol ar fesurau effeithiol o ddatblygu'r Gymraeg mewn ysgolion (fel gwaith rhyngwladol Hinton er enghraifft), gan mae enghreifftiau o arloesedd ymarferwyr unigol a welir mewn ysgolion oedd yn rhan o'r gwerthusiad ehangach.

Deilliannau

Yn ôl holiaduron cenedlaethol (ble casglwyd gwybodaeth gan benaethiaid ac arweinwyr y CS) mae gwelliant wedi bod yn sgiliau *iaith* Gymraeg plant, mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg a Saesneg, i gymharu â'r cwricwlwm blaenorol. Mae hi'n galonogol i glywed canlyniad positif gan ysgolion a lleoliadau ynglŷn â'r Gymraeg, ac fe fyddai cael cymhariaeth o ganlyniadau diwedd CS a diwedd CA1 yn ddefnyddiol ar gyfer cynllunio i'r dyfodol.

Fe ddangosodd yr holiadur hefyd fod ymarferwyr mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg yn credu fod sgiliau *llythrennedd* Cymraeg plant wedi gwella, ond ddim ar yr un raddfa a'u sgiliau llythrennedd Saesneg. Mae'r gwrthwyneb yn wir am blant mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg. Mae'r canlyniadau hyn yn ddealladwy gan fod dinoethiad ieithyddol yn dilyn iaith yr ysgol, a bod hynny wedyn yn effeithio sgiliau ieithyddol plant yn yr iaith honno, fel mae ymchwil wedi pwysleisio eisoes (Rhys & Thomas, 2013). Ond mae angen ystyried hefyd nad yw'r Saesneg yn cael ei chyflwyno i blant mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg nes iddynt gychwyn yng nghyfnod allweddol 2, felly mae'r canlyniad hwn yn ddisgwyliadwy.

Er hyn, mae penaethiaid mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg yn poeni ynglŷn â dyfodol y Gymraeg yn y blynyddoedd cynnar. Yn ôl eu canlyniadau o'r holiadur cenedlaethol, roedd datblygiad yr iaith Gymraeg yn fater enbyd, i gymharu â phynciau eraill o fewn y blynyddoedd cynnar. Felly er bod canlyniadau'r ymchwil presennol yn dra-bositif, mae angen cofio fod datblygiad yr iaith Gymraeg yn fater sydd wastad angen sylw.

Manteision

Dangosodd yr holiadur cenedlaethol fod ymarferwyr yn gweld fod plant o gartrefi ble nad Saesneg oedd yr iaith gyntaf yn manteisio o gwricwlwm y CS. Dyma ganlyniad positif ar gyfer plant sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg gan fod y canlyniadau yn awgrymu bod y CS yn eu siwtio. Efallai fod hyn oherwydd natur holistaidd y cwricwlwm sy'n rhoi cyfle i'r disgyblion ddysgu sgiliau yn eu hamser eu hunain.

Anfanteision

Trochi

O ganlyniadau'r ymchwil presennol, fe bwysleisiodd rhai ymarferwyr bod canrannau uchel o blant o gartrefi ble na siaradir y Gymraeg yn gwneud prosesau trochi o fewn y CS yn anoddach gan eu bod hi'n llawer haws i'r plant droi yn ôl at y Saesneg heb orychwiliaeth oedolion. Nodai rhai ymarferwyr nad oedd modd gweithredu'r CS i'w lawn botensial gan nad oedd gan blant ddealltwriaeth o'r Gymraeg ac felly roedd hyn yn rhwystr iddynt. Mae hyn yn fater sy'n parhau mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg ac mae ymchwil cyfredol wedi pwysleisio'r angen am gyfarwyddyd clir ynglŷn â sut i daclo'r broblem (Thomas & Roberts, 2001; Rhys & Thomas, 2013).

Nid oes model cenedlaethol yn bodoli ble gellir cymryd enghreifftiau o dechnegau trochi

effeithiol. Mae fyny i ymarferwyr greu modelau iaith ac enghreifftiau positif eu hunain, drwy bartneriaeth ysgolion neu Awdurdod Lleol. Mae hyn yn peri pryder at ddyfodol yr iaith Gymraeg o fewn ysgolion a lleoliadau gan fod cymaint o amrywiaeth yn y ffordd mae'r Gymraeg yn cael ei throsglwyddo (Lewis, 2008).

Mae angen ymchwil pellach i edrych ar y ffurfiau trochi sy'n bodoli o fewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a Saesneg er mwyn creu model effeithiol, cenedlaethol. Yn amlwg, bydd model o'r fath yn amrywio o ysgol i ysgol (neu leoliad i leoliad) ond mae angen i ymarferwyr gael enghreifftiau o'r ffyrdd mwyaf effeithiol o drochi plant yn y Gymraeg.

Lles

Yn ôl canlyniadau'r holiadur cenedlaethol, credai ganran is o ymarferwyr mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg fod y CS yn gwella lles cymdeithasol ac emosiynol plant i gymharu ag ymarferwyr mewn ysgolion cyfrwng Saesneg. Nodai rhai ymarferwyr hefyd nad oedd modd gweithredu'r CS i'w lawn botensial gan nad oedd gan blant ddealltwriaeth o'r Gymraeg ac felly roedd hyn yn rhwystr iddynt. Er bod cymhlethdodau ynglŷn â chyd-destun y canlyniadau, fe allwn ddadlau fod iaith yr ysgol neu leoliad yn cael effaith ar sut mae'r plant yn dysgu. Hynny yw, gan fod y mwyafrif o blant mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg yn dod o gartrefi ble na siaradir y Gymraeg, fe all hyn gael effaith ar eu dealltwriaeth o weithgareddau mewn awyrgylch cwbl Gymraeg. Yn ei dro, fe all hyn effeithio ar les y plentyn - rhywbeth sy'n mynd yn gwbl groes i nod y CS o fagu lles positif mewn plant gan fod y cwricwlwm yn llai penodedig (Maynard *et al.*, 2012).

Mae angen bod yn ofalus ynglŷn â'r canlyniad hwn gan nad oes cyd-destun i greu dadl gyflawn, ond wrth ystyried ymchwil rhyngwladol ar les plant, a dewis ieithyddol mae angen

ystyried os yw iaith yr ysgol yn ymyrryd yn lles y plentyn (Llywodraeth Cymru, 2000; Waldron *et al.*, 2014b)

Safon ieithyddol ymarferwyr

Fe ddarganfu fod rhai ymarferwyr yn nodi fod safon ieithyddol ymarferwyr ychwanegol mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg (ac i riw raddau, Saesneg) yn cael effaith ar fodelu iaith bositif i blant o fewn y CS. Yn aml, ymarferwyr ychwanegol sy'n cynnal gweithgareddau estynedig a di-dor (dwy elfen o dair prif fath o weithgareddau o fewn y CS, gyda gweithgareddau â ffocws yn drydedd).

Nodai ymarferwyr fod trochi plant yn y Gymraeg yn anoddach oherwydd y nifer o blant oedd yn dysgu'n annibynnol. Bwriad gweithgareddau'r CS yw bod yn naturiol holistaidd, ond gyda hyn mae problemau modelu iaith. Mae'n anoddach modelu iaith gan i'r gweithgaredd ddilyn trywydd anffurfiol, ac felly efallai nad yw geirfa'r ymarferwr allweddol yn ymestyn i'r hyn sy'n cael ei drafod. Yn aml, nid yw materion o'r fath yn dod i'r amlwg, ond meant yn annatod i ddatblygiad iaith Gymraeg plant o fewn y blynyddoedd cynnar (Cook, 2003).

Mae angen ystyried sut mae'r 'Fargen Newydd' yn ystyried gallu ieithyddol ymarferwyr sy'n delio gyda'r Gymraeg (Llywodraeth Cymru, 2014). Mae angen gwir ystyried argymhellion yr Athro Davies yn ei hadroddiad ynglŷn â Chymraeg fel ail iaith ac effaith hyn ar y gweithlu addysg (Llywodraeth Cymru, 2013). Yn ei hadroddiad mae'n argymhell diddymu'r system Cymraeg fel ail iaith sy'n bodoli'n bresennol, ac yn hytrach rhoi cyfle i bob plentyn allu dysgu'r Gymraeg i safon siaradwr dwyieithog (fel sydd i fod i ddigwydd mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg). Sut byddai modd i weithwyr presennol ddysgu'r iaith i'r safon sydd ei angen i weithredu hyn? Mae'n broses sy'n cymryd misoedd, os nad blynyddoedd (Hinton,

2003). Er y byddai manteision economaidd i'r disgyblion hynny sy'n dysgu'r iaith yn y dyfodol (Hodges, 2012), mae angen ystyried effaith cynlluniau o'r fath ar economi Cymru; byddai'r nifer o athrawon safonol yn disgyn gan fod angen iddynt ddysgu'r Gymraeg. Mae'r ffactorau hyn i gyd yn cylchdroi o amgylch nod Llywodraeth Cymru i greu Cymru ddwyieithog - ond beth fydd pris hynny ymysg y doreth o faterion eraill sy'n ymwneud a dysgu iaith yn ogystal â gweithredu cwricwlwm blynyddoedd cynnar effeithiol?

Crynodeb

Mae'r papur hwn wedi edrych ar sut mae'r CS yn ymdrin â'r Gymraeg mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg a Chymraeg.

Er bod 'datblygu'r Gymraeg' yn faes dysgu mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg, ac yn iaith cyfarwyddyd mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg, roedd y ffordd y gweithredwyd y CS yn debyg iawn. Yr unig wahaniaeth arwyddocaol oedd *ym mhle* y caiff y Gymraeg ei defnyddio: roedd gan ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg duedd i ynysu datblygiad y Gymraeg yn y maes dysgu o'r un enw tra roedd defnydd y Gymraeg o fewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg yn dueddol o ymestyn ar draws pob maes dysgu.

Yn gyffredinol, roedd ysgolion a lleoliadau yn datblygu'r Gymraeg drwy odlau a chaneuon i ddatblygu geirfa, ac roedd pwyslais ar wersi strwythuredig iaith Cymraeg (yn amrywio yn ôl iaith yr ysgol/ oedran y disgyblion) yn ffocysu ar e.e. strwythur brawddegau a ffoneg.

Dim ond nifer fach o ymarferwyr wnaeth godi materion yn ymwneud a 'datblygu'r Gymraeg'. Mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Cymraeg, roedd ffocws ar y nifer uchel o blant o gartrefi ble na siaradir y Gymraeg tra mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg

roedd ffocws ar yr angen i ffurfioli cyflwyno'r iaith - rhywbeth anodd ei wneud pan mae plant yn dysgu'n annibynnol. Roedd materion ynglyn a safon ieithyddol ymarferwyr ychwanegol yn fater a gododd mewn ysgolion a lleoliadau cyfrwng Saesneg a Chymraeg, ond gan mae dim ond nifer fechan o ymarferwyr wnaeth leisio'r farn hon, fe allwn dybio fod datblygiad y Gymraeg o fewn y CS yn foddhaol, yn gyffredinol.

Mae gwir angen parhau i edrych ar y mater hwn mewn manylder; mae'r data sydd yn y papur hwn yn ffynnu o werthusiad ehangach o'r CS fel cwricwlwm cenedlaethol (Llywodraeth Cymru, 2015) ond mae angen ystyried materion ieithyddol ymhellach. Mae'r ymchwil wedi pwysleisio'r angen i ddatblygu rhaglen hyfforddiant penodol ar gyfer rhoi'r Gymraeg ar waith o fewn y CS; mae technegau trochi, ymdrin â lles plant a chefnogi rhieni/ gofalwyr a safon iaith ymarferwyr i gyd angen mwy o sylw os yw Llywodraeth Cymru am i'r Gymraeg gael ei fewnbynnu'n effeithiol i'r cwricwlwm blynyddoedd cynnar hwn a chreu Cymru ddwyieithog.

Cydnabyddiaethau

Mae'r papur hwn yn seiliedig ar ymchwil wedi ei gefnogi gan Sefydliad Ymchwil Gymdeithasol ac Economaidd, Data a Dulliau Cymru (WISERD). Mae WISERD yn rhwydwaith rhwng prifysgolion Aberystwyth, Bangor, Caerdydd, De Cymru ac Abertawe. Mae'r ymchwil yn y papur hwn wedi dod o 'Werthusiad y Cyfnod Sylfaen' ac wedi ei gyllido gan Lywodraeth Cymru. Hoffai'r awdur ddiolch i bawb oedd yn rhan o'r ymchwil, yn enwedig yr ymarferwyr a disgyblion yn y 41 ysgol a 10 lleoliad nas-cynhelir a adawodd i ni dreulio amser helaeth gyda nhw. Cyfrifoldeb yr awdur yn unig yw dadansoddiad a dehongliad y data.

Cyfeirnodau

Aasen, W. & Waters, J. (2006). A New Curriculum in Wales: a new view of the child?

Education 3-13, 34(2), tt.123-129.

Baker, C. (2006). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* (4th arg.). Clevedon: Multilingual Matters.

Baker, C. 2010. Increasing bilingualism in bilingual education. *In Welsh in the Twenty-First Century*. Yn D. Morris. gol. tt. 61-79. Caerdydd: University of Wales Press.

Bialystok, E. (2009). *Bilingualism in Development: Language, Literacy & Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Carr, M. & May, H. (2008). Choosing a Model. Reflecting on the Development Process of Te Whariki: National Early Childhood Curriculum Guidelines in New Zealand.

International Journal of Early Years Education, 1 (3).

Cook, V. (2003). *Effects of the second language on the first*. Clevedon: Multilingual Matters.

DCELLS (2008) *Framework for Children's Learning for 3-7 year olds in Wales*, Caerdydd: Welsh Assembly Government.

DCELLS (2008) *sgiliau iaith, llythrennedd a chyfathrebu*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru

DCELLS (2008) *Play/Active Learning: overview for 3 to 7 year olds*, Caerdydd: Llywodraeth Cymru.

DCELLS (2008) *Skills Framework for 3 to 19 year olds*, Caerdydd: Llywodraeth Cymru.

DCELLS (2008) *datblygu'r gymraeg* Caerdydd: Llywodraeth Cymru.

Einarsdottir, J. (2006) Between two Continents, Between Two Traditions: Education and Care in Icelandic Preschools. Yn J. Einarsdottir and J.T. Wagner (Gol.). *Nordic*

Childhoods and Early Education, Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.

Garcia, O. (2009). *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.

Gordon-Burns, G. & Campbell, L. (2014). Biculturalism in early childhood education in Aotearoa/New Zealand: A consideration of attitudes, policy, and practice. *He Kupu: The Word*. 3 (5), tt. 23-37. Adalwyd ar 10.11.15 o <http://www.hekupu.ac.nz/Journal%20files/Issue5%20November%202014/5%20Diane%20and%20Leeanne.pdf>.

Haworth, P., Cullen, J., Simmons, H., Schimanski, L., McGarva, P. & Woodhead, E. (2006). The Role of Acquisition and Learning In Young Children's Bilingual Development: A Sociocultural Interpretation, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 9 (3), tt. 295-309, DOI: 10.1080/13670050608668651.

Hill, R. K. 2010. *What is the role of English transition in Māori – medium education?* Unpublished doctoral dissertation, University of Waikato – New Zeland. http://edlinked.soe.waikato.ac.nz/users/rihara/Final_copy_of_thesis__hard_copy_print_.pdf

Hinton, L. (2003). How to teach when the teacher isn't fluent. Yn Reyhner, J., Trujillo, O., Carrasco, R. & Lockard, L (Gol.). *Nurturing Native Languages*. Flagstaff, Arizona: Northern Arizona University Press. Adalwyd o http://jan.ucc.nau.edu/~jar/NNL/NNL_6.pdf.

Hinton, L. (2011). Language revitalization and language pedagogy: New teaching and learning strategies. *Language and Education*, 24 (4), tt. 307-318.

Hodges, Rh. (2012). 'Welsh-medium Education and parental incentives – the case of the Rhymney Valley, Caerphilly'. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. tt. 1-19. ISSN 1747-7522.

- Landis, R., & Koch, G. G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrics*, 33 (1), tt. 159-174.
- Laevens, F. (2005). Well-being and involvement in care: *A process oriented self-evaluation instrument for care settings*. Research Centre for Experiential Education: Leuven University.
- Lewis, G. (2008). Current challenges in bilingual education in Wales. *AILA Review, Multilingualism and Minority Languages: Achievements and challenges in education*. 21, tt. 69-86.
- Llywodraeth Cymru. (2015). *Gwerthuso'r Cyfnod Sylfaen – Adroddiad Terfynol*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
- Llywodraeth Cymru. (2014). *Bargen newydd i godi a chynnal statws y gweithlu addysg yng Nghymru*. Adalwyd ar 2.7.15 o <http://learning.gov.wales/news/pressreleases/new-deal-to-support-and-raise-the-status-of-education-workforce-wales/?lang=en>.
- Llywodraeth Cymru. (2013). *Un iaith i bawb: Adolygiad o Gymraeg ail iaith yng Nghyfnodau Allweddol 3 a 4*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
- Llywodraeth Cymru. (2012). *Iaith fyw: iaith byw - Strategaeth y Gymraeg 2012 – 2017*, Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
- Llywodraeth Cymru. (2008). *Skills framework for 3 to 19 year olds in Wales*, Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
- Llywodraeth Cymru. (2000). *Children and Young People: A Framework for Partnership*, Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
- May, S. A. (2011). *Language and Minority Rights: ethnicity, nationalism and the politics of language* (2^{il} arg.). New York: Routledge.

URL: <http://hdl.handle.net/2292/12498>.

Maynard, T. & Chicken, S. (2010). Through a Different Lens: Exploring Reggio Emilia in a Welsh Context, *Early Years: An International Journal of Research and Development*, 30(1), tt. 29-39.

Maynard, T., Talyor, C., Waldron, S., Rhys, M., Smith, R., Power, S., & Clement, J. (2012). Evaluating the Foundation Phase: Policy Logic Model and Programme Theory. Caerdydd: Welsh Government Social Research. ISBN 978-0-7504-8080-2

Malaguzzi, L. (1993). No way. The hundred is there. Yn C. Edwards, L. Gandini, & G. Forman (Gol.) *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*, 2-4, Norwood, NJ: Ablex Publishing.

NAEYC (2009) *Position Statement on Developmentally Appropriate Practice*, <http://www.naeyc.org/DAP>.

NAfW (2001) *The Learning Country*, Caerdydd: National Assembly for Wales.

NAfW (2003) *The Learning Country: Foundation Phase – 3 to 7 years*, Caerdydd: National Assembly for Wales.

Rhys, M. & Thomas, E. M. (2013). Bilingual Welsh–English children's acquisition of vocabulary and reading: implications for bilingual education. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 16 (6), tt. 633-656.

Siraj-Blatchford I. (1999). Early Childhood Pedagogy: Practice, Principles and Research. In P. Mortimore (Ed.) *Understanding Pedagogy and its Impact on Learning*. London: Paul Chapman.

- Siraj-Blatchford, I., Sylva, K., Muttock, S., Gilden, R. & Bell, D. (2002). *Researching Effective Pedagogy in the Early Years, Research Report 356*, Nottingham, England: DfES.
- Siraj-Blatchford, I., Sylva, K., Laugharne, J., Milton, E. & Charles, F. (2005). *Monitoring And Evaluation of The Effective Implementation Of The Foundation Phase (MEEIFP) Project Across Wales – Final Report of Year I Pilot*, Caerdydd: Welsh Assembly Government.
- Thomas, E. M., Apolloni, D., & Lewis, W. G. (2014). The learner's voice: exploring bilingual children's selective language use and perceptions of minority language competence. *Language and Education*. DOI: 10.1080/09500782.2013.870195.
- Thomas, E.M., and Roberts, D.B. 2011. Exploring bilinguals' social use of language inside and out of the minority language classroom. *Language and Education*, 25 (2), tt. 89-108.
- Waldron, S., Rhys, M., & Taylor, C. (2014a). *Evaluating the Foundation Phase Key Findings on Pedagogy and Understanding*. Research Summary #43/2014. Caerdydd: Llywodraeth Cymru adalwyd ar 2.1.15 o <http://gov.wales/docs/caecd/research/2014/140506-evaluating-foundation-phase-pedagogy-understanding-en.pdf>
- Waldron, S., Rhys, M., & Taylor, C. (2014b). *Gwerthuso'r Cyfnod Sylfaen Canfyddiadau Allweddol ynghylch Lles ac Ymglymiad Plant*. Research Summary #44/2014. Caerdydd: Llywodraeth Cymru adalwyd ar 2.1.15 o <http://gov.wales/docs/caecd/research/2014/140506-evaluating-foundation-phase-involvement-wellbeing-cy.pdf>.

Westerveld, M. F. (2014). Emergent literacy performance across two languages: assessing four-year-old bilingual children, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 17 (5), tt. 526-543, DOI: 10.1080/13670050.2013.835302.

Williams, C. 2003. Defnyddio trawsieithu i ddatblygu llythrennedd deuol. Yn *Addysg Gymraeg, Addysg Gymreig*. G. Roberts and C. Williams. Gol., tt. 288-311. Bangor: Prifysgol Bangor

OLAF